

Sprawozdanie z konferencji „Dziedzictwo historyczne i wiejskie trajektorie w Europie”

Obszary wiejskie w Europie znajdują się w trakcie burzliwych przemian, co potwierdzają dane demograficzne i społeczno-ekonomiczne. Na zmiany zachodzące na obszarach wiejskich silny wpływ zawsze wywierało to, co dzieje się w mieście. Tak jest i teraz, ale w ostatnich dziesięcioleciach na wiejskie trajektorie w Europie oddziałuje bardzo wiele innych czynników. Ich nakładanie się sprawia, że mechanizmy zmian obszarów wiejskich stają się coraz bardziej złożone. Wpływają na nie zmiany systemów politycznych, reformy rolne i zmiany w rolnictwie, zmiany w sposobach konsumpcji oraz stosunku do przestrzeni czy przyrody. Ukształtowane przez historię wiejskie struktury przestrzenne, same w sobie będące historycznym dziedzictwem, podlegają modyfikacji o różnym zakresie.

Dzisiejszy stan obszarów wiejskich – ich rozwój, stagnacja czy upadek – zależy przede wszystkim od ich zdolności adaptacyjnych do nowych sposobów produkcji i konsumpcji. Ale i przeszłość, przejawiająca się w tradycji, lokalnych umiejętnościach, strukturach komunikacyjnych, kwalifikacjach siły roboczej czy przedsiębiorczości, może wpływać na zdolność obszarów wiejskich do sprostania nowym wyzwaniom. Często dopiero przez odwołanie się do historycznego dziedzictwa jesteśmy w stanie wyjaśnić różnice w skali i szybkości zmian technologicznych, ekonomicznych i społecznych, jakie istnieją między różnymi obszarami wiejskimi.

Tej właśnie problematyce wpływu dziedzictwa politycznego, ekonomicznego, społecznego i kulturowego poświęcona była dwudniowa konferencja „*Héritages et trajectoires rurales en Europe*” (Dziedzictwa i trajektorie wiejskie w Europie), która odbyła się 6–7 września w Montpellier, a zorganizowana została przez Laboratorium Badań nad Mutacjami Terytoriów w Europie CNRS (Laboratoire Mutations des territoires en Europe, UMR 5045 CNRS). Organizatorzy zaproponowali debatę wokół czterech centralnych problemów, które potem stały się przedmiotem obrad w czterech, równoległe obradujących, zespołach konferencji. Były to:

- 1) różnorodność regionalnych trajektorii demograficznych i socjoekonomicznych: kontynuacja i zmiana;
- 2) wpływ historii społeczno-politycznej na dywersyfikację wiejskich trajektorii w Europie;
- 3) potencjał patrymonialny a systemy produkcji oraz
- 4) dziedzictwo tożsamości a systemy reprezentacji.

Ogólne wprowadzenie do problematyki konferencji przedstawiła prof. Marie-Claude Maurel (CEFRES Praga) w referacie „Historyczność terytoriów”, otwierającym sesję plenarną. Analizowała w nim zakres takich pojęć, jak dziedzictwo, trajektoria, które jest pojęciem dynamicznym, oznaczającym zmianę, ruchliwość, przebytą drogę. Rozważała też związki zachodzące między zmianami społecznymi a przekształceniami przestrzennymi i różne wymiary czasowe tych dwóch typów zmian, wpływ „długiej historii” i bieżących wydarzeń na kształt europejskiej przestrzeni wiejskiej, piętno programowych „zerwań” z historią oraz problem przekazywania oraz selekcji (a więc akceptacji bądź odrzucania) dziedzictwa.

Jak już wspomniano wyżej, obrady toczyły się w czterech, w części równoległe pracujących zespołach tematycznych. I tak, punktem wyjścia dla zespołu I („*Diversité des trajectoires socioéconomiques et démographiques régionales: continuités et ruptures*”), któremu przewodniczył Bernard Pecquer, profesor Uniwersytetu w Grenoble, była konstatacja o różnorodności ewolucji demograficznych i społecznych regionów europejskich. Te zróżnicowane trajektorie regionalne mają swoje historyczne podłoże, a obecnie obserwujemy tak kontynuację, jak i zerwanie z przeszłością. Powstaje zatem pytanie, czy są to dynamiki długookresowe, czy też zjawiska przejściowe, czy w zmianie tych trajektorii możemy wyróżnić pewne cykle, czym tłumaczyć zmiany trajektorii i jak się one mają do ewolucji regionów. W czasie obrad tego zespołu (6 września) przedstawiono 6 referatów.

Zespół II („*L’empreinte de l’histoire sociopolitique dans la diversification des trajectoires rurales européennes*”), któremu przewodniczyła pisząca to sprawozdanie, obradował nad wpływem systemów społeczno-politycznych na organizację wiejskiej przestrzeni i jej przekształcenia. Starano się tu przede wszystkim uchwycić wpływ zmian systemów politycznych na przekształcenia przestrzeni, w tym także zmian radykalnych, noszących znamiona zerwania z dziedzictwem przeszłości. Problem ten wydaje się niezmiernie aktualny nie tylko w kontekście niedawnego upadku komunizmu w Europie, ale także w obliczu takich zjawisk, jak decentralizacja i globalizacja, silnie oddziałujących na procesy zachodzące na szczeblu lokalnym. Także w tym zespole, obradującym 7 września, przedstawiono 6 referatów.

Zespół III („*Potentiel patrimonial et systèmes des production*”) pod przewodnictwem Alaina Bergera z CNRS w Montpellier obradował 6 i 7 września. W trzynastu wystąpieniach, opartych na badaniach empirycznych, starano się dociec, jakie są związki między patrymonialnymi zasobami danego regionu a jego aktywnością ekonomiczną, przejawiającą się w rozmaity sposób, które z ekonomicznych systemów produkcyjnych są najbardziej wrażliwe na wpływ historycznego dziedzictwa, jaki zachodzi tu związek między systemami produkcji a systemami konsumpcji. Jest to tym ważniejsze, że wiejskie dziedzictwo (zasoby lokalne i regionalne) jest obecnie często traktowane jako podstawa rozwoju lokalnego. Tymczasem nie dzieje się tak automatycznie, a o tym, czy dziedzictwo to zostanie twórczo wykorzystane w procesach rozwoju, decydu-

je wiele czynników społeczno-kulturowych, przestrzennych, organizacyjnych. Sam zresztą problem dziedzictwa nie jest kwestią jednoznaczną i bezdyskusyjną: różni społeczni aktorzy mogą odwoływać się do odmiennych jego części, co może prowadzić do konkurencji, a nawet konfliktu.

Zespół IV („*Héritage identitaire et systèmes des représentations*”), kierowany przez Geneviève Cortes z Uniwersytetu Montpellier III i Yves Jean z Uniwersytetu w Poitiers przez dwa dni – 6 i 7 września, zajmował się delikatną materią świadomości społecznej: wpływem dziedzictwa na naszą tożsamość i dalej – nasze systemy wyobrażeń o wsi i nas samych. Oddziaływanie na świadomość, poprzez kształtowanie pozytywnego albo negatywnego obrazu wsi czy pewnych regionów, może mieć charakter instrumentalny, sprzyjać rozwojowi regionów wiejskich albo go hamować. Odrębną kwestią jest to, jakie elementy kulturowe, historii społecznej i ekonomicznej są wykorzystywane przy tworzeniu obrazu wsi, jakie elementy te obrazy zmieniają, jakie symbole są ich nośnikami i jak te kształtowane obrazy wpisują się w politykę publiczną wobec obszarów wiejskich. Zastanawiano się więc tutaj, czy np. wieś przemysłowa bądź robotnicza to europejskie kontrmodele, jak powstawała tożsamość regionu winiarskiego, jak tożsamość wsi stworzona w okresie komunistycznym może być wykorzystywana dla rozwoju turystyki, oraz rozważano nową tożsamość wsi podmiejskiej i tworzących ją elementów. W sumie wygłoszono tu 12 referatów.

Dzięki konferencji można sobie było uświadomić, jak ogromnie złożonym procesem są przemiany obszarów wiejskich w Europie, podlegające obecnie polityce publicznej, którą nazywa się polityką rozwoju wiejskiego. W czasie tej konferencji wiele uwagi poświęcono Europie Środkowo-Wschodniej, gdzie ciągle widoczny jest wpływ komunizmu, podejmowane są próby jego zatarcia, choć restauracja *status quo ante* jest prawie niemożliwa. Przekształcenia niepostkomunistycznej wiejskiej przestrzeni Europy zdominowane są przez dezagryzację oraz rozwój nowych, pozarolniczych funkcji, z czym wiążą się nowe wyobrażenia wsi, wiejskości, przestrzeni wiejskiej.

Maria Halamska